

**«ИСТОРИЯ УКРАИНСКОГО НАРОДА» О. ЄФИМЕНКО
ЯК ВИКЛИК ТРАДИЦІЙНІЙ ІСТОРІЇ**

Ключові слова: жінка-історик, історична наука, критика, історія України.

Keywords: female historian, historical science, criticism, history of Ukraine.

Олександра Яківна Єфименко – історикиня, перша жінка-професор у галузі історії. Народилась 30 травня 1848 р. у с. Варзуга Архангельської губернії.

Серед її наукового доробку вирізняється фундаментальна узагальнююча праця «Історія українського народу», яка була видана у 1906 р. Проте історія її появи насичена доволі драматичними подіями, які відбивали тогочасний стан науки. Початок написання книги поклато оголошення у «Київській старині» у 1896 році, в якому український меценат Євген Чикаленко запропонував немалу суму грошей для того, хто зголоситься написати повну на той час історію «Южной Руси». Олександра Яківна була єдиною, хто зголосився на запрошення. На написання давалося два роки, сам текст мав містити приблизно 400 сторінок. Зважаючи на різні складні життєві обставини, історикиня не змогла вчасно завершити свій труд, і тільки в січні 1899 р. надіслала шість із семи розділів свого дослідження [1, 47].

Отримавши роботу Олександри Єфименко, ще й із запізненням, журі «Київської старини» повністю розкритикувало її працю. Із листа Євгена Чикаленка до Івана Липи стає зрозумілим поле критики. Члени журі були незадоволені викладом інформації, вони вважали, що ця праця повністю просякнута московсько-централістичним духом і є навіть шкідливою. Тим, хто дав таку негативну оцінку, передусім був Володимир Антонович. Він говорив про те, що ця монографія є написаною з державного стандарту і запропонував переписати цю працю Василю Доманському, який на той час був учнем В. Антоновича, і поділити нагороду на двох [1, 48].

Олександра Яківна не стала мовчати і написала листа Володимирі Боніфатійовичу, де не приховувала свого обурення. Історикиня зауважила, що прийме поставлені вимоги, але тільки заради грошей, які їй мали виплатити після написання праці, через те, що фінансові проблеми просто не давали їй іншого виходу. Іронічно історикиня дала зрозуміти, що може писати під диктовку, але не буде брати на себе відповідальності за цей твір через те, що ставлення до нього в неї було б винятково механічне [3, 58].

Згодом їй написав редактор «Київської старини» Володимир Науменко. Цей лист не зберігся, але маємо відповідь Олександри Єфименко, де вона пише про те, що готова відмовитись від авторства, але за умови, що найближчим часом редакція надішле їй 250 руб. Інакше історикиня почне шукати нового покупця на книгу. Олександра Яківна також відчайдушно захищала власне бачення та розуміння української історії, наполягаючи на збереженні перших трьох розділів від редакторського втручання. І що не менш важливо, не боялась критикувати В. Антоновича та журі часопису за неготовність визнати її власний спосіб історичної оповіді [3, 59].

«Київській старині» так і не вдалося знайти жодної людини, яка б погодилась на редагування праці Олександри Яківни. У 1901 р. Євген Чикаленко поставив ультиматум «Київській старині», якщо з 1902 р. не буде надрукована праця з правильним викладом, часопис буде вимушений віддати історикіні рукописи, виплативши всі належні кошти. А сама «Київська старина» муситиме написати самокритичну статтю про цю історію. Часопис повністю проігнорував як Олександру Єфименко із проханням видати монографію з мінімальними правками, так і ультиматум Євгенія Чикаленка про статтю з суперечкою з «Київською стариною».

У такій ситуації авторка перестала відчувати себе зобов'язаною часопису, і вже у 1901 та 1903 рр. самостійно видала свої перші три розділи. Вони були опубліковані у відомому на той час виданні «Журнал для всех». А вже у 1906 р. вийшла повна праця [1, 50].

Олександра Єфименко, пишучи працю «Історія українського народу», більшою мірою описувала саме внутрішню історію України. Приділила увагу Литовсько-Польському періоду, досліджуючи й західні терени України [2, 6].

Отже, Олександра Єфименко, пройшовши складний авторський шлях, сповнений критики та зневажливого ставлення до неї та її праці, до останнього відстоювала свої дослідження. Незважаючи на скрутний фінансовий стан, через який іноді потрібно було миритись із неповагою до себе, історикіня все-таки змогла видати фундаментальну працю, зберігши за собою авторство та виклад матеріалу, що не може не бути прикладом для сучасних науковців боротись за свої погляди та концепції.

Джерела та література

1. Капелер А. Самоучка, жінка, кацапка: Олександра Єфименко та Київська історична школа. *Україна модерна*. 2010. С. 46–76.
2. Єфименко А. Я. История украинского народа. Киев: Лыбедь, 1990. 512 с.
3. Стариков Г. М. Матеріали до біографій Петра та Олександри Єфименків. *Сумський історико-архівний журнал*. 2009. № VI–VII. С. 36–61.

Пилипчик Яна

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ПЕРЕЯСЛАВ 1654 РОКУ У ПОТРАКТУВАННІ Н. ПОЛОНСЬКОЇ-ВАСИЛЕНКО

Ключові слова: Переяславська угода, Б. Хмельницький, Московський уряд.

Keywords: Pereyaslav agreement, B. Khmelnytskyi, Moscow government.

У житті й творчості визначної історикіні Наталії Полонської-Василенко, як у краплі, відбилосся чи не все буремне ХХ століття. Віддана українка у 1943 р. мусила покинути свою Батьківщину й до кінця життя залишатися в еміграції. Місцем її проживання у вигнанні стала Західна Німеччина, де вона не припиняла опрацьовувати історію України. Підсумком її осмислення минулого свого наро-